

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย สามารถแยกออกเป็น 5 หัวข้อ ได้ดังต่อไปนี้ (2.1) ประวัติเมืองชุนยวม (2.2) สภาพทั่วไป และข้อมูลพื้นฐานของเทศบาลตำบลชุนยวม (2.3) แผนพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับเมืองชุนยวม (2.4) ทฤษฎี และแนวคิดที่เกี่ยวข้อง และ (2.5) งานวิจัย และโครงการที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 ประวัติเมืองชุนยวม

ประวัติความเป็นมาของเมืองชุนยวม สามารถแบ่งตามช่วงประวัติศาสตร์ที่สำคัญของเมืองชุนยวมได้เป็น 3 ช่วง ได้แก่

2.1.1 ช่วงแรก ช่วงก่อนการเป็นเมืองชุนยวม

ก่อนที่จะเกิดขึ้นของเมืองชุนยวม ได้มีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเมืองมาก่อน ซึ่งเป็นชุมชนเก่าแก่ประมาณ พุทธศตวรรษที่ 22-24 บริเวณเนินเขาทางทิศตะวันออกของวัดต่อแพ (รัศมี : 2551) พบหลักฐานทางโบราณคดี (ดูภาพที่ 2.1) ได้แก่ พระธาตุดอยเวียงที่มีความเชื่อเรื่องพระธาตุ คือ การสร้างเจดีย์อยู่บนยอดเขา ซึ่งเป็นธรรมเนียมในสมัยล้านนา คือ ช่วงเวลา 500 กว่าปี ในสมัยพระเจ้าติโลกราช แห่งนครเชียงใหม่ เฝยแพร่ศาสนาเข้ามาในพื้นที่ต่าง ๆ รอบเมืองเชียงใหม่ เช่น ชุนยวม ปาย ซึ่งจะมีเมืองมีเวียงมีวัด ที่มีลักษณะการตั้งถิ่นฐานคล้ายกัน นอกจากนี้ยังพบพระพุทธรูปศิลปะล้านนา อายุราวพุทธศตวรรษที่ 21-22 ในพื้นที่ชุนยวม ซึ่งเป็นการสร้างโดยช่างหลวงจากเมืองเชียงใหม่

ภาพที่ 2.1 วัดต่อแพ บ้านต่อแพ อ.ชุนยวม

2.1.2 ช่วงที่ 2 ช่วงการตั้งเมืองขุนยวม

“เมืองขุนยวม” แต่เดิมเป็นหมู่บ้านเล็กๆ มีบริเวณเหนือลำห้วย ซึ่งติดกับวัดโพธาราม ปัจจุบัน ขยายขึ้นไปทางเหนือจนถึงศาลเจ้าพ่อหลักเมือง เดิมหมู่บ้านนี้มีชื่อว่า “บ้านกุ่มลม” อากาศหนาวเย็น มีลมพัดผ่านตลอดทั้งปี

ในปี พ.ศ. 2369 อังกฤษแผ่ขยายอำนาจการปกครองเข้าไปในประเทศไทย การค้าไม้ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเริ่มดำเนินการครั้งแรก พม่าได้ทำสัญญากับอังกฤษ โดยยินยอมให้อังกฤษเข้าปกครอง ต่อมาอังกฤษได้เริ่มเข้ามาทำธุรกิจค้าขายไม้สักในบริเวณชายแดนไทยเมียนมาร์ เนื่องจากไม้สักในบริเวณนี้มีคุณภาพดี มีลวดลายที่สวยงาม กิจกรรมการทำไม้สักได้เจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว มีการตั้งบริษัททำไม้อย่างเป็นทางการขึ้นในประเทศเมียนมาร์ เช่น บริษัทบริติชบอร์เนียว และบริษัทบอมเบย์เบอร์มา เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีการสร้างโรงเลื่อยจักรขึ้นที่เมืองมะละแหม่งจนที่กลายมาเป็นเมืองท่าส่งออกไม้สักที่สำคัญแห่งหนึ่งของเมียนมาร์ บริษัทของอังกฤษทำไม้อยู่ในพม่ามานานหลายปี จนปริมาณไม้สักในเมียนมาร์เริ่มลดลง ชาวอังกฤษรวมทั้งชาวเมียนมาร์ ไทยใหญ่ กระเหรี่ยงและตองสูเริ่มเข้ามาทำไม้สักในบริเวณชายแดนไทยเมียนมาร์(ศูนย์ไทใหญ่ศึกษา : 2552)

ล่วงมาถึงสมัยรัชกาลที่ 3 ประมาณปี พ.ศ. 2374 พระเจ้ามหิตรประเทศซึ่งเป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ องค์ที่ 5 ได้รับมอบหมายให้เจ้าแก้วเมืองมาเป็นแม่กองนำไพร่พลช้างต่อ และหมอบควาญออกมาสำรวจสถานการณ์ชายแดนด้านตะวันตก พร้อมกับให้จับช้างป่าไปใช้งานที่นครเชียงใหม่ เจ้าแก้วเมืองมาเดินทางมาพบหมู่บ้านเล็ก ๆ หมู่บ้านหนึ่งมีทำเลดีเหมาะสำหรับการจัดตั้งเป็นหมู่บ้าน ชาวบ้านได้เลือก พระกาหม่อง เป็นผู้ครอง หลังจากตั้งหมู่บ้านได้ พระกาหม่องก็ร่วมเดินทางมากับเจ้าแก้วเมืองมาได้พบหมู่บ้านอีกแห่งหนึ่ง มีชัยภูมิพื้นที่รวมทั้งมีร่องน้ำเหมาะแก่การฝึกช้างป่า จึงหยุดไพร่พลฝึกช้าง และก่อนจะเดินทางกลับเชียงใหม่ ได้แต่งตั้งให้แสนโกมบุตรเขยของพระกาหม่องเป็นผู้ใหญ่บ้าน และตั้งหมู่บ้านว่าแม่ฮ่องสอน ซึ่งหมายถึงหมู่บ้านที่มีร่องน้ำฝึกช้าง โดยการปกครองของพระกาหม่อง และแสนโกมขึ้นอยู่ กับเชียงใหม่มาตลอด ต่อมาเพี้ยนเป็นแม่ฮ่องสอน จนกระทั่งประมาณปี พ.ศ. 2399 เกิดการสู้รบในเขตประเทศเมียนมาร์ ทำให้ชาวไทยใหญ่จากเมืองจัมก่า และเมืองหมอกใหม่อพยพเข้ามาอยู่ที่บ้านปางหมู และแม่ฮ่องสอนเพิ่มขึ้น ผู้อพยพครั้งนั้นมีบุคคลสำคัญ 2 คน คือ เจ้าฟ้าโกหล่านและชานกะเล หลังจากหนีเข้ามาอยู่ในเมืองไทย ชานกะเลซึ่งเป็นคนขยันขันแข็ง ได้ช่วยงานอยู่กับพระกาหม่องจนเป็นที่รักใคร่ของ พระกาหม่อง จึงได้ยกบุตรสาวคนรองชื่อ นางใส ให้เป็นภรรยา ชานกะเลได้นำครอบครัวมาอยู่ที่เมืองขุนยวมปัจจุบัน และเป็นผู้ปกครองเมืองขุนยวมเป็นคนแรก (ดูภาพที่ 2-2) ชานกะเลปกครองเมืองขุนยวมได้เจริญรุ่งเรือง มีการค้าขายไม้สักกับพม่า สามารถส่งค่าตอบแทนให้เจ้านครเชียงใหม่จำนวนมากจนกระทั่งปี พ.ศ. 2417 เจ้าอินทวิชยานนท์ได้เห็นความสามารถของชานกะเล จึงแต่งตั้งให้ชานกะเลเป็นพญาสีหนาทราชาปกครองเมืองแม่ฮ่องสอน เพราะทรงเห็นว่าเมืองแม่ฮ่องสอนมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศเมียนมาร์ และมีประชากรอยู่หนาแน่นกว่าเมืองขุนยวม และทางเมืองขุนยวมก็ได้มีชาวไทยใหญ่(ไต) ชาวกระเหรี่ยง เข้ามาอาศัยอยู่มากขึ้น และได้แต่งตั้งให้ปู่ขุนไท้เป็นพระยาขันธเสมาราชานุรักษ์ปกครองเมืองขุนยวมแทน ต่อมาเมื่อพระยาสีหนาทราชา เจ้าเมืองแม่ฮ่องสอนถึงแก่กรรมลง ทางเจ้าเมืองเชียงใหม่ก็ได้แต่งตั้งเจ้านางเมี้ยะ ภรรยาของพระยาสีหนาทราชา เป็นผู้ปกครองเมืองแม่ฮ่องสอนแทน แล้วให้พระยาขันธเสมาราชานุรักษ์ย้ายจากเมืองขุนยวมไปอยู่เมืองแม่ฮ่องสอน และได้มอบหมายให้พระยาพะกาตองเป็นผู้ปกครองดูแลเมืองขุนยวมแทน ในช่วงเวลาที่ที่พะกาตองปกครอง มีเหตุการณ์ที่ทำให้ผัดใจกันระหว่างนครเชียงใหม่และเมืองขุนยวม คือ เจ้าผู้ปกครองนครเชียงใหม่ ได้ส่งเจ้าราชออกมาตรวจดูเหตุการณ์ทางชายแดน เมื่อเดินทางมาถึงเมืองขุนยวม เจ้าราชได้พบสาวงามผู้หนึ่งซึ่งเป็นบุตรสาวของนายแหล่งคนสนิทของพะกาตอง เจ้าราชจึงใช้อำนาจกระทำการข่มขืนบุตรสาวของนายแหล่ง นายแหล่งจึงเกิดความโมโหเป็นอย่างมาก นายแหล่งจึงได้ใช้ดาบฟันเจ้าราชถึงแก่ความตาย เมื่อเกิดเหตุการณ์เช่นนี้ พระยาพะกาตอง จึงได้นำศพของ

เจ้าราชไปตั้งไว้ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้านบริเวณนี้จึงได้รับสมญานามว่า “กุงเจ้าราช” มาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นชื่อของป้อมกุงเจ้าราชในเวลาต่อมา

ภาพที่ 2.2 ชานกะเล ผู้ปกครองเมืองขุนยวมคนแรก

เจ้าเมืองขุนยวมคนสุดท้าย คือ ท้าวคำนวน ยวมกิจประชากร จนกระทั่ง ในปีพ.ศ.2443 ทางราชการได้รวมเมืองแม่ฮ่องสอน เมืองขุนยวม เมืองปาย และเมืองยวม(แม่สะเรียง) ตั้งเป็นเขตเมืองเรียกว่า “บริเวณเชียงใหม่ตะวันตก” และตั้งที่ว่าการที่เมืองขุนยวม ต่อมาในปีพ.ศ.2446 ได้ย้ายที่ว่าการจากเมืองขุนยวม ไปตั้งที่ว่าการใหม่ที่เมืองยวม(แม่สะเรียง) เรียกว่า “บริเวณพายัพเหนือ”

พ.ศ. 2451 ได้ย้ายที่ว่าการจากเมืองยวม (แม่สะเรียง) ไปตั้งใหม่ที่เมืองแม่ฮ่องสอน สำหรับเมืองขุนยวม เมืองปาย และเมืองยวม(แม่สะเรียง) ให้จัดตั้งเป็นอำเภอ และตั้งเป็นที่ว่าการอำเภอตามชื่อนั้นๆ โดยให้ขึ้นอยู่กับการปกครองของมณฑลพายัพ

พ.ศ. 2476 มีการยุบมณฑล และตั้งเป็นจังหวัดแม่ฮ่องสอนและอำเภอต่างๆ ให้ขึ้นอยู่กับจังหวัดแม่ฮ่องสอน ขึ้นตรงต่อกระทรวงมหาดไทยและทางราชการได้แต่งตั้งนายอำเภอมาปกครองจนถึงทุกวันนี้ ทำให้เมืองขุนยวม เปลี่ยนชื่อจาก “กุ่มลม” เปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอขุนยวม ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา และแต่งตั้งให้ท้าวคำนวน ยวมกิจประชากร เป็นกำนัน ช่วยปกครองดูแลเมืองขุนยวม จึงถือว่าท้าวคำนวน ยวมกิจประชากร เป็นกำนันคนแรกของอำเภอขุนยวม

2.1.3 ช่วงที่สาม ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2

สงครามโลกครั้งที่ 2 เกิดขึ้นในราวปี พ.ศ. 2484-2488 ในช่วงเวลานั้นได้มีทหารญี่ปุ่นเดินทัพผ่านจังหวัดแม่ฮ่องสอนเพื่อเคลื่อนทัพไปยังประเทศเมียนมาร์ โดยใช้ช่องทาง บ้านห้วยต้นนุ่น อำเภอขุนยวม(สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน : 2549 หน้า 164) ประมาณเดือนกันยายน พ.ศ. 2483 ประเทศไทยได้เข้าร่วมสงคราม มีการประกาศจัดระดมกองกำลังประชาชนชายตั้งแต่อายุ 18-45 ปี และในปี พ.ศ.2484 มีการฝึกกองกำลังที่วัดหัวเวียง ต.ขุนยวม ในช่วงเดือนมีนาคม – เมษายน พ.ศ. 2485 จังหวัดแม่ฮ่องสอนได้รับคำสั่งจากรัฐบาลไทยให้อำนวยความสะดวก

สะดวกแก่กองทัพญี่ปุ่นที่จะเดินทางผ่านไปยังเมียนมาร์ ในการนี้ข้าราชการไทยจึงได้รับหน้าที่ให้เป็นผู้ประสานงานในการจัดหาเสบียงอาหารและกำลังคนเพื่อก่อสร้างทางสาย ปาย-แม่ฮ่องสอน-ขุนยวม-ต๋อแพ-ห้วยด้นนุ่น ซึ่งเป็นจุดต่อแดนไปยังกับแม่น้ำมวงในเขตประเทศเมียนมาร์ ต่อมาระหว่าง พ.ศ.2485-2486 เมื่อหลังจากที่กองทัพญี่ปุ่นเริ่มพ่ายต่อกองทัพสัมพันธมิตรในแนวรบประเทศเมียนมาร์ ทหารญี่ปุ่นจึงถอยทัพกลับมาตั้งมั่นในเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน : 2549 หน้า 174) การเคลื่อนทัพของกองทัพญี่ปุ่นผ่านอำเภอขุนยวมเข้าไปยังพม่าและถอยทัพกลับมาพักในอำเภอขุนยวมมีหลักฐานและความสำคัญปรากฏตามสถานที่ต่างๆ ดังนี้

(1) วัดต๋อแพ หมู่ที่ 1 ตำบลแม่เงา เป็นที่ตั้งของกองกำลังทหารญี่ปุ่นที่เคลื่อนพลมาจากประเทศพม่า โดยพื้นที่ได้ถูกศาลาถูกใช้เป็นสถานที่พยาบาล บริเวณวิหารเล็กที่ตั้งอยู่ด้านหน้าเจดีย์ใช้เป็นสถานที่พิมพ์ธนบัตร ด้านตะวันออกและด้านใต้ของวัด รวมทั้งบริเวณที่ราบเชิงคอด้านทิศใต้ของวัดต๋อแพถูกใช้เป็นที่ฝังศพทหารผู้เสียชีวิต

(2) วัดม่วยต๋อ ตำบลขุนยวม อาณาเขตด้านทิศเหนือของวัดม่วยต๋อกับวัดห้วยเวียงโดยแบ่งแยกกันด้วยช่องประตูทางเข้าขนาดเล็ก แต่ในปัจจุบันวัดทั้งสองได้ผูกพันอธิสีมาเข้าเป็นวัดเดียวกันโดยใช้ชื่อว่า วัดม่วยต๋อ ในครั้งนั้นพื้นที่ภายในวัดห้วยเวียงถูกใช้เป็นที่ตั้งของโรงพยาบาลใหญ่ของค่ายขุนยวม ส่วนผู้ที่เสียชีวิต จะถูกนำไปฝังบริเวณที่ว่างด้านตะวันตกของวัด แต่หลุมฝังศพส่วนใหญ่ไม่ได้ถูกขุดไปแล้วในราว พ.ศ. 2510

(3) ค่ายหนองป่าก่อ ตำบลขุนยวม ปัจจุบันอยู่ห่างจากอำเภอขุนยวมไปทางทิศเหนือระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร ในบริเวณค่าย เป็นที่ตั้งของสถานพยาบาลและโรงเรียนพัก ซึ่งเรียงรายอยู่สองฝั่งลำน้ำ โดยมีค่ายพักของสตรีและเด็กรวมอยู่ด้วย ในระยะสุดท้ายของพื้นที่ บริเวณพื้นที่ด้านหลังค่ายถูกใช้เป็นที่ฝังศพทหารผู้เสียชีวิต โดยมีทั้งฝังรวมกันเป็นหลุมใหญ่และฝังเป็นหลุมขนาดเล็กหลุมละ 2-3 คน เป็นแนวที่ต่อเนื่องกัน

(4) บ้านแม่สุรินทร์ อำเภอขุนยวม บ้านแม่สุรินทร์ ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอขุนยวมไปทางด้านเหนือประมาณ 17 กิโลเมตร ทหารญี่ปุ่นส่วนหนึ่งได้เข้ามาตั้งค่ายพักอยู่ที่บ้านแม่สุรินทร์โดยได้กระจายกำลังเข้าอาศัยตามบ้านเรือนราษฎร โรงเรียนและวัดโดยนำศพผู้เสียชีวิตฝังไว้บริเวณที่ราบ 2 ฝั่งน้ำห้วยยาว

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ	
ห้องสมุดงานวิจัย	
วันที่.....	25 ก.ค. 2555
เลขทะเบียน.....	246395
เลขเรียกหนังสือ.....	

2.2 สภาพทั่วไป และข้อมูลพื้นฐานของเทศบาลตำบลขุนยวม

สภาพโดยทั่วไปทางด้านกายภาพของลักษณะที่ตั้ง และสภาพเศรษฐกิจสังคม ของเทศบาลตำบลขุนยวม สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

2.2.1 สภาพทั่วไป

เทศบาลตำบลขุนยวมมีพื้นที่ประมาณ 5.09 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 3,181.25 ไร่ พื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบเนินเขา และแบ่งการบริหารออกเป็นป๊อก ประกอบด้วย 8 ป๊อก(ดูภาพที่ 1.3 ประกอบ) ได้แก่

1. ป๊อกวิทยาทรายมูล มีพื้นที่ประมาณ 1.02 ตารางกิโลเมตร
2. ป๊อกกุงเจ้าราช มีพื้นที่ประมาณ 1 ตารางกิโลเมตร
3. ป๊อกเด่นยางแดง มีพื้นที่ประมาณ 1 ตารางกิโลเมตร
4. ป๊อก ส. ภูธร มีพื้นที่ประมาณ 0.5 ตารางกิโลเมตร
5. ป๊อกกลางตลาด มีพื้นที่ประมาณ 0.5 ตารางกิโลเมตร
6. ป๊อกศาลเจ้า มีพื้นที่ประมาณ 1 ตารางกิโลเมตร
7. ป๊อกบ้านขุ่ม มีพื้นที่ประมาณ 1 ตารางกิโลเมตร
8. ป๊อกโพธาราม มีพื้นที่ประมาณ 1.17 ตารางกิโลเมตร

ขอบเขตของเทศบาลตำบลขุนยวม มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ข้างเคียงต่อไปนี้

ทิศเหนือ มีอาณาเขตติดต่อกับองค์การบริหารส่วนตำบลขุนยวม

ทิศใต้ มีอาณาเขตติดต่อกับองค์การบริหารส่วนตำบล

ทิศตะวันออก มีอาณาเขตติดต่อกับลำน้ำยวม

ทิศตะวันตก มีอาณาเขตติดต่อกับองค์การบริหารส่วนตำบลขุนยวม

2.2.2 เศรษฐกิจ และสังคม

การประกอบอาชีพของประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ส่วนหนึ่งทำการค้าเล็กๆ น้อยๆ และเมื่อถึงฤดูหนาวทำธุรกิจทางการท่องเที่ยวบ้างบางส่วน

ภายในเขตเทศบาลมีผู้ทำการประกอบกิจการต่างๆ ได้แก่ (1) ผู้ดำเนินกิจการอุตสาหกรรมจำนวน 9 แห่ง ได้แก่ โรงสีข้าวและอุตสาหกรรมซ่อมรถยนต์ (2) ผู้ดำเนินการด้านพาณิชย์ประเภทร้านค้าต่างๆ ทั้งหมดจำนวน 184 แห่ง ได้แก่ ร้านขายของชำ ร้านอาหาร ร้านบริการเสริมสวย ตัดเย็บเสื้อผ้า และธุรกิจบ้านเช่า เป็นส่วนใหญ่(เทศบาลตำบลขุนยวม : 2552)

นอกจากการประกอบกิจการแล้ว ภายในเมืองยังมีการให้บริการทางด้านอื่นๆ ได้แก่ สถานที่บริการน้ำมันเชื้อเพลิง จำนวน 2 แห่ง ธนาคารจำนวน 2 แห่ง สหกรณ์การเกษตร 1 แห่ง โรงแรมจำนวน 1 แห่ง และเกสเฮาส์ จำนวน 3 แห่ง(เทศบาลตำบลขุนยวม : 2552)

เทศบาลตำบลขุนยวมมีที่พักอาศัย 1,332 หลังคาเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 3,622 คน แบ่งเป็นชาย 1,787 คน หญิง 1,791 คน ประชากรโดยพื้นเพเป็นชาวไทยภาคเหนือ ไทยใหญ่ (ชาวไต) ชาวไทยภูเขาเผ่าม้งและกะเหรี่ยงปะปนอยู่บ้าง(เทศบาลตำบลขุนยวม : 2552)

สถานศึกษาภายในเขตเทศบาลตำบลขุนยวมแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ (1) สถานศึกษาประเภทโรงเรียน จำนวน 4 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลขุนยวม โรงเรียนขุนยวม โรงเรียนพุทธเกษตร และโรงเรียนขุนยวมวิทยา (2) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ 2 แห่ง ได้แก่ ศูนย์เด็กเล็กเทศบาลตำบลขุนยวม และศูนย์เด็กเล็กวัดโพธาราม

สถานที่สำคัญทางศาสนาภายในเขตเทศบาลตำบลขุนยวมประกอบด้วย 4 กลุ่ม คือ (1) สถานที่สำคัญทางพุทธศาสนา 4 แห่ง ได้แก่ วัดโพธาราม วัดม่วยต่อ วัดคำโน และวัดขุ่ม (2) สถานที่สำคัญทางศาสนาคริสต์ 3 แห่ง ได้แก่ ศูนย์คาทอลิกขุนยวม โบสถ์คริสต์จักรของพระเจ้าขุนยวม และโบสถ์คริสต์จักรมัง (3) สถานที่สำคัญทางศาสนาอิสลาม 1 แห่ง ได้แก่ มัสยิดนูรัลอิสลาม และ (4) สถานที่สำคัญที่ประชาชนให้ความเคารพ 2 แห่ง ได้แก่ ศาลเจ้าเมืองขุนยวมและศาลเจ้าพ่อซ้อมือเหล็ก

ศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นที่สำคัญได้แก่ ประเพณีปอยส่างลอง คือ ประเพณีบรรพชาสามเณรตามแบบไทยใหญ่ ประเพณีจองพารา คือประเพณีการทำบุญของชาวไทยใหญ่มีการสร้างปราสาทจำลองสำหรับรับเสด็จพระพุทธเจ้าลงมาจากสวรรค์ ในวันออกพรรษา การฟ้อนรูปสัตว์ ภาษาดิน (ไทยใหญ่/ไต กะเหรี่ยง ม้ง และอื่นๆ) และการแต่งกายประจำถิ่น

2.3. แผนพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับเมืองขุนยวม

แผนพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับเมืองขุนยวมในปัจจุบัน สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ระดับ ได้แก่ (2.3.1) แผนพัฒนาโดยจังหวัดแม่ฮ่องสอน (2.3.2) แผนพัฒนาโดยองค์การบริหารส่วนจังหวัด และ (2.3.3) แผนพัฒนาโดยเทศบาลตำบลขุนยวม

2.3.1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดแม่ฮ่องสอน (ระยะ 4 ปี พ.ศ.2553-2556)

ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดแม่ฮ่องสอน (จังหวัดแม่ฮ่องสอน : 2551) เป็นแผนการพัฒนาของจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่มีระยะของการพัฒนาในช่วงเวลา 4 ปี (พ.ศ.2553-2556) โดยมีวิสัยทัศน์ คือ “เมืองแห่งการท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์ที่ยั่งยืน ยกระดับคุณภาพชีวิต พัฒนาเศรษฐกิจบนพื้นฐานแห่งความพอเพียง” ซึ่งการพัฒนาของจังหวัดมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยว ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน ซึ่งจะทำให้จังหวัดมีเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง คุณภาพชีวิตของประชากรดีขึ้น

ในรายละเอียดของแผนยุทธศาสตร์ จังหวัดแม่ฮ่องสอนได้มีการแบ่งประเด็นยุทธศาสตร์ออกเป็น 6 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นที่ 1 เศรษฐกิจเข้มแข็งและมีภูมิคุ้มกัน ประเด็นที่ 2 สังคมคุณภาพและความผาสุก ประเด็นที่ 3 อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ประเด็นที่ 4 ความมั่นคงและความสงบเรียบร้อย ประเด็นที่ 5 การบริหารจัดการตามหลักธรรมาภิบาล และ ประเด็นที่ 6 การพัฒนาตามแนวพระราชดำริ

จังหวัดแม่ฮ่องสอนได้จัดสรรงบประมาณแยกตามประเด็นยุทธศาสตร์ทั้ง 6 โดยประเด็นยุทธศาสตร์ที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณของจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่มีผลต่อกายภาพเทศบาลตำบลขุนยวมมากที่สุด ได้แก่ ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 เพื่อก่อตั้งศูนย์เศรษฐกิจ เป็นเงินงบประมาณจำนวน 101,000,000 บาท อาทิเช่น โครงการปรับปรุงพิพิธภัณฑ์ขุนยวม โครงการปรับปรุงสถานที่ผลิตและจำหน่ายประปา ซึ่งเห็นได้ว่า จังหวัดแม่ฮ่องสอนให้ความสำคัญกับการพัฒนาสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และองค์ประกอบทางกายภาพในพื้นที่ของเมืองขุนยวม ซึ่งจะกลายเป็นส่วนหนึ่งของภูมิทัศน์เมืองขุนยวมในอนาคต

2.3.2 ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาในช่วงสามปี พ.ศ.2552-2554 องค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน (อบจ. แม่ฮ่องสอน : 2551)

ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาในช่วงสามปี (พ.ศ.2552 – 2554) เป็นแผนการพัฒนาในระดับขององค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีวิสัยทัศน์ คือ “เมืองแห่งวัฒนธรรม น้อมนำเศรษฐกิจพอเพียง คู่เคียงคุณธรรมนำใจ ใช้นวัตกรรมเพื่อการศึกษา พัฒนาอาชีพเกษตรกรรม นำแม่ฮ่องสอนสู่เมืองท่องเที่ยว” โดยมีวัตถุประสงค์ที่ส่งเสริมการพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในทุกระดับให้สามารถปรับปรุงพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน พัฒนาเศรษฐกิจ พัฒนาการท่องเที่ยว พัฒนาคุณภาพชีวิต และพัฒนาการจัดการทางการทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

องค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีการแบ่งประเด็นยุทธศาสตร์ของการพัฒนาจังหวัดแม่ฮ่องสอนออกเป็น 7 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นที่ 1 การพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภค ประเด็นที่ 2 การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ประเด็นที่ 3 การส่งเสริมคุณภาพชีวิต ประเด็นที่ 4 การอนุรักษ์ ส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรม ประเด็นที่ 5 การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ประเด็นที่ 6 การพัฒนาด้านการท่องเที่ยว และ ประเด็นที่ 7 การพัฒนาบริหารจัดการท้องถิ่นที่ดี

การจัดสรรงบประมาณขององค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอนตามแผนยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับกายภาพของเมือง ในเขตเทศบาลตำบลขุนยวม ได้รับงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นจำนวนเงิน 25,000,000 บาท โดยมี 3 โครงการ ได้แก่ (1) โครงการก่อสร้างศาลาอเนกประสงค์ วัดม่วยต่อ (2) โครงการจัดการระบบขยะรีไซเคิล และ (3) โครงการปรับปรุงสนามกีฬาากลาง ซึ่งจากงบประมาณที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดได้จัดสรรให้แก่เทศบาลเมืองขุนยวม แสดงให้เห็นว่า ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับกายภาพของเมืองขุนยวมเช่นเดียวกับแผนพัฒนาของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

2.3.3 แผนพัฒนา เทศบาลตำบลขุนยวม (พ.ศ.2552 – 2554)

แผนพัฒนาเทศบาลตำบลขุนยวม (เทศบาลตำบลขุนยวม : 2551) เป็นแผนพัฒนาที่มีความสัมพันธ์กับยุทธศาสตร์การพัฒนาขององค์การบริหารส่วนจังหวัด คือ ยึดถือประเด็นยุทธศาสตร์ทั้ง 7 ประเด็น ที่มีประเด็นการพัฒนาแนวทางเดียวกัน แต่มีข้อที่แตกต่างจากแนวคิดยุทธศาสตร์ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด คือ แผนพัฒนาทางด้านยุทธศาสตร์ของเทศบาลตำบลขุนยวม มีประเด็นยุทธศาสตร์ที่เพิ่มขึ้นอีกหนึ่งประเด็น คือ ประเด็นยุทธศาสตร์พัฒนาเมืองน่าอยู่ ซึ่ง ยุทธศาสตร์เมืองน่าอยู่เป็นประเด็นที่เทศบาลตำบลขุนยวมให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก โดยนำโครงการเมืองน่าอยู่มาประยุกต์ใช้ในกิจกรรมของเมือง

โครงการเมืองน่าอยู่ เป็นโครงการที่เทศบาลตำบลขุนยวม ได้ทำการดำเนินการโดยมุ่งไปยังการมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายเพื่อการปรับปรุงคุณภาพของเมืองให้เป็นเมืองที่น่าอยู่อย่างยั่งยืน ที่เริ่มด้วยการสร้างรากฐานของสังคมและชุมชนให้เข้มแข็ง บนฐานของการพึ่งพาตนเอง พัฒนาระบบเศรษฐกิจที่รับผิดชอบต่อสังคม และปรับตัวสู่เศรษฐกิจยุคใหม่ที่เท่าทันโลกและพึ่งพาตนเองได้ ในขณะเดียวกันเพื่อเป็นการคุ้มครองดินทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ทุนทางสังคม และทุนทางเศรษฐกิจที่มีอยู่ โดยผ่านกระบวนการบริหารจัดการ โดยมีท้องถิ่น และชุมชนเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินงาน พัฒนากลยุทธ์เพื่อสร้างกระบวนการพัฒนาเมือง และชุมชนแบบองค์รวมที่มีความสมดุล มีเสถียรภาพ และยั่งยืนในอนาคต เทศบาลตำบลขุนยวม จึงได้ดำเนินการโครงการเมืองน่าอยู่เทศบาลตำบลขุนยวมขึ้น เพื่อสนองต่อนโยบายและสถานการณ์ต่างๆ โดยมีการทำงานโครงการเมืองน่าอยู่ที่เน้นกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน

จากการศึกษาประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาของเทศบาลตำบลขุนยวม พบว่า ประเด็นยุทธศาสตร์ที่มีการจัดสรรงบประมาณมากที่สุดคือ ประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ โครงการพัฒนาถนน วาง

ระบายนํ้า ทางเท้า เป็นต้น โดยงบประมาณโครงการพัฒนาทางด้านระบบโครงสร้าง ที่มีผลต่อกายภาพของเมือง ขุนยวมเป็นจำนวนเงิน ประมาณ 29,494,500 บาท นอกเหนือจากนี้ยังเป็นงบประมาณที่จัดสรรสำหรับประเด็นยุทธศาสตร์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับกายภาพของเมือง เช่น การปรับปรุงซ่อมแซมสถานที่สาธารณะ, การจัดการสภาพแวดล้อมของเมือง, การจัดทำแผนแม่บท, การจัดทำเทศบัญญัติ เป็นต้น โดยเป็นการจัดสรรงบประมาณเป็นจำนวนเงิน 5,635,000 บาท

แผนพัฒนาของเทศบาลตำบลขุนยวมที่กำหนดไว้ในงบประมาณโดยส่วนใหญ่มุ่งเน้นที่โครงสร้างพื้นฐานของเมือง อย่างไรก็ตามเทศบาลเมืองขุนยวมได้เริ่มให้ความสำคัญเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพของเมือง โดยให้ความสำคัญในการจัดสรรงบประมาณเพื่อจัดทำแผนแม่บทของชุมชนภายในเขตเทศบาล และมีแผนที่จะจัดทำเทศบัญญัติเฉพาะเมืองขุนยวม

แผนพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับเทศบาลเมืองขุนยวม ทั้ง 3 ระดับ พบว่า การจัดสรรงบประมาณโดยส่วนใหญ่เป็นงบประมาณสำหรับระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการพื้นฐานของเมือง และโครงการก่อสร้างที่ส่งเสริมเศรษฐกิจ และการท่องเที่ยว ซึ่งเห็นได้ว่า แผนพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับเทศบาลตำบลขุนยวมนั้นให้ความสำคัญ และมีผลต่อลักษณะทางกายภาพของเมือง ดังนั้นโครงการพัฒนาเหล่านี้จำเป็นต้องพัฒนาไปอย่างมีความสัมพันธ์และสอดคล้องกัน เพื่อให้เกิดความระเบียบเรียบร้อยของเมือง ก่อให้เกิดลักษณะทางกายภาพของเมืองที่สวยงาม และก่อรูปเป็นภูมิทัศน์เมืองที่มีความเหมาะสมต่อลักษณะเฉพาะของเมืองขุนยวม

2.4. ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎี และแนวคิดที่สำคัญกับการศึกษาวิจัยมีดังต่อไปนี้

2.4.1 แนวคิดเกี่ยวกับภูมิทัศน์เมือง

ภูมิทัศน์เมือง แม้จะเป็นคำที่ไม่คุ้นเคยโดยทั่วไป หรือมักใช้กันเฉพาะในวิชาชีพทางสถาปัตยกรรม แต่ความหมายและความเข้าใจนั้นเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว เพราะชีวิตผู้คนส่วนใหญ่ต่างดำรงชีพในสังคมเมืองที่ประสบพบเห็นความงามของเมืองจนชินตา อย่างไรก็ตามการสร้าง ความเข้าใจตามความหมาย และแนวคิดเกี่ยวกับภูมิทัศน์เมือง ช่วยให้ เห็นคุณค่าของความงามของเมืองที่เกิดจากการใช้ธรรมชาติ และการสร้างสรรค์ของมนุษย์ ทำให้เมืองแต่ละเมืองเกิดความสวยงามที่แตกต่างกัน คำว่า “ภูมิทัศน์เมือง” เป็นคำที่แปลมาจากศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “Urban Landscape” หรือ “Townscape” ซึ่งเกิดจากการรวมกันของคำว่า Urban หรือ Town ที่แปลว่า “เมือง” ซึ่งเป็นเครื่องหมายที่ใช้แสดงลักษณะพื้นที่เมืองที่ถูกล้อมรอบด้วยกำแพง หรือเป็นพื้นที่ในเขตรัศมีที่แยกตัวจากพื้นที่ชนบท และมีแบบแผนของการจัดองค์การภายใน และคำว่า Landscape ที่แปลว่า “ภูมิทัศน์” หมายถึง การรับรู้สภาพแวดล้อมภูมิประเทศทั้งที่ปรากฏตามจริง และภาพลักษณ์ในจิตใจที่รู้สึกได้(เกริก กิตติคุณ : 2552 หน้า 1-2)

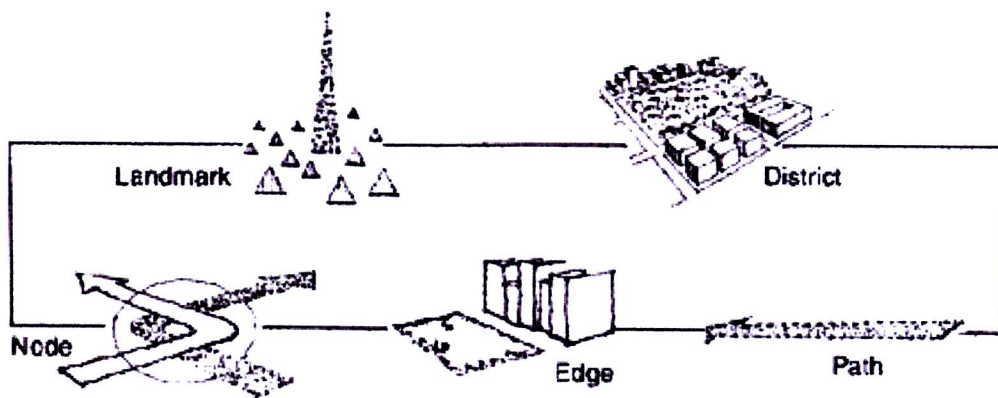
ซึ่งแนวความคิดเกี่ยวกับภูมิทัศน์เมืองที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

2.4.1.1 แนวคิดภูมิทัศน์เมืองของ เควิน ลินช์ (Kevin Lynch)

ศาสตราจารย์ เควิน ลินช์ (Kevin Lynch : 1977) สถาปนิก-นักผังเมืองของสถาบันเทคโนโลยีแห่งแมสซาชูเซตส์ (M.I.T.) ได้ให้นิยาม ภูมิทัศน์เมือง ว่าเป็นการรวมองค์ประกอบในการรับรู้ของเมืองจากผู้พบเห็น ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 5 อย่าง คือ เส้นทาง(Paths) ขอบ(Edges) ย่าน(Districts) ชุมทาง(Nodes) และจุดหมายตา (Landmarks) โดยองค์ประกอบทั้ง 5 ประการ จะสร้างมโนทัศน์ในการรับรู้เมืองของผู้สังเกต หาก

สภาพแวดล้อมของเมืองมีการจัดองค์ประกอบที่เหมาะสม ก็จะทำให้เกิดจินตภาพที่ชัดเจนและ ส่งผลให้เมืองนั้นๆ มีความน่าประทับใจต่อผู้พบเห็นในที่สุด

ลินช์ ได้เกิดความสงสัยว่าเหตุใดเมืองบางเมืองจึงสร้างความประทับใจได้ดีกว่าอีกเมืองหนึ่ง ลินช์ ได้ทำการศึกษา และได้ตั้งทฤษฎี “จินตภาพของเมือง” ขึ้น โดยมีแนวคิดที่ว่า คุณภาพในความประทับใจของเมืองเกิดจากความเข้มขององค์ประกอบจินตภาพของเมืองที่ผู้คนได้รับรู้ทางสายตาเมื่อได้มาอยู่อาศัย มาเยือน หรือที่ได้ผ่านเมืองนั้นๆ ไป โดยลินช์ ได้ตีพิมพ์หนังสือสำคัญซึ่งเป็นแนวทางในการมองภูมิทัศน์ชุมชนเมืองในแนวใหม่ ชื่อ The Image of the City เมื่อปี พ.ศ. 2503 โดยได้แบ่งจินตภาพของเมืองซึ่งเป็นนามธรรมออกมาเป็น องค์ประกอบทางกายภาพ 5 องค์ประกอบตามลำดับของผลกระทบที่มีต่อการรับรู้ทางสายตาของมนุษย์ โดยเมื่อผู้มองได้และเห็นสิ่งต่างๆ ก็จะรับรู้และแปลความหมายตามภูมิหลังของตนแล้วจึงบันทึกเป็น “แผนที่ในใจ” (mental map) ไว้ในสมอง ซึ่งหากองค์ประกอบต่างๆ ที่รับเข้าสู่สายตามี “ความชัดเจน” และยิ่งองค์ประกอบนั้นมีความสวยงาม แผนที่ในใจก็จะประทับอยู่ได้นาน บางครั้งก็ชั่วชีวิต เมืองบางเมืองที่ขาดความชัดเจนไม่มี “เอกลักษณ์” แผนที่ในใจก็จะไม่เกิด หรือเกิดก็เลือนหายโดยเร็ว องค์ประกอบจินตภาพทั้ง 5 ของเมือง ได้แก่

ภาพที่ 2.3 องค์ประกอบทางภูมิทัศน์เมือง ตามแนวคิดทางจินตภาพเมืองของ เควิน ลินช์
ที่มา : เควิน ลินช์ : 1960

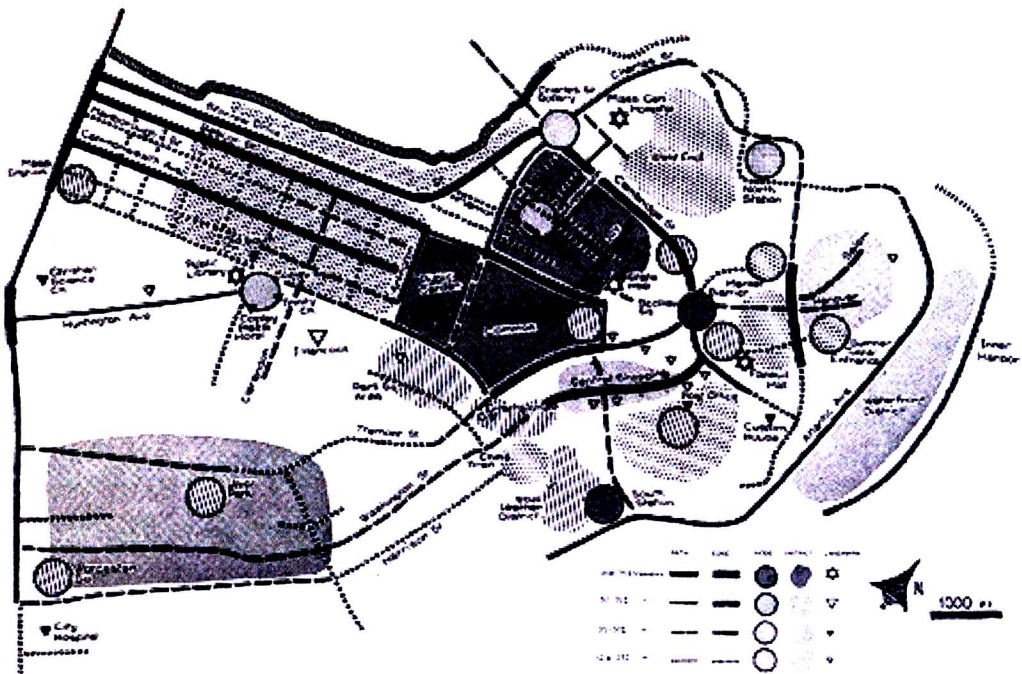
(1). เส้นทาง หมายถึง เส้นทางทุกประเภทที่มนุษย์ใช้เพื่อเคลื่อนตัวเองผ่านไป ได้แก่ ทางหลวง ถนน แม่น้ำ ทางรถไฟ บาทวิถี ทางจักรยาน ฯลฯ ลินช์อธิบายว่า การเคลื่อนไปตามเส้นทาง เปิดโอกาสให้ผู้มองได้รับรู้สิ่งต่างๆ มากที่สุด

(2). ขอบ หมายถึง รอยต่อของสองสิ่งที่ทำให้เรามองเห็นวัตถุได้ เช่น แผ่นกระดาด ใต้ ถ้าไม่มีขอบเลยผู้มองย่อมรับรู้ และแปลความหมายไม่ได้ ตัวอย่างสำหรับเมือง ได้แก่ เส้นขอบฟ้า เส้นขอบแม่น้ำกับกลุ่มอาคารบนฝั่ง ชายฝั่งน้ำ เช่น ขอบชายฝั่ง ขอบสนาม และขอบกลุ่มหมู่ไม้ที่ไกลออกไป

(3). ย่าน หมายถึง กิจกรรม หรือสิ่งที่ปลูกสร้างที่มี “เนื้อเมือง” (urban fabrics) คล้ายคลึงกันที่ใหญ่มากจนอ่านออกว่าเป็นย่านอะไร เช่น ย่านพักอาศัย ย่านธุรกิจ ย่านอุตสาหกรรม ย่านราชการ ย่านชุมชนแออัด ฯลฯ ย่านเหล่านี้จะมีลักษณะเฉพาะที่ทำให้ผู้มองรับรู้และแปลความหมายได้

(4). ชุมทาง หมายถึงจุด หรือบริเวณที่มีกิจกรรม หรือสิ่งปลูกสร้างกระจุกตัวกันอยู่ แตกต่างจากส่วนอื่นๆ ของเส้นทางที่ผู้มองเคลื่อนตัวไป เช่น การนั่งรถไปตามถนนที่มีอาคารบ้านเรือนแบบทั่วๆ ไป เมื่อผ่านสี่แยก หรือวงเวียนที่มีอาคารพิเศษกระจุกตัวอยู่ หรืออาจเป็น อนุสาวรีย์ เมื่อผู้มองเห็นก็จะรับรู้ แปลความหมายแล้วบันทึกเป็นแผนที่ในใจ

(5). ภูมิลักษณะ หรือจุดหมายตา หมายถึง สิ่งกายภาพที่มีลักษณะเฉพาะที่เด่นชัด สามารถมองเห็น รับรู้ และแปลความหมายได้ง่ายที่มนุษย์ใช้อ้างอิง เอ่ยถึง หรือใช้เป็นจุดหมายตาในการเดินทาง ลิขัแบ่งจุดหมายตาเป็น 2 กลุ่ม คือ จุดหมายตาระยะไกล เช่น ภูเขา ตึกระฟ้าที่มองเห็นได้แต่ไกล และจุดหมายตาระยะใกล้ หรือจุดหมายตาเฉพาะถิ่น (local landmarks) เช่น ซอยที่หัวมุมมี “ร้านเซเว่น” หรือ คอนโดชั้น 5 ที่มีประตู “สีเหลืองลูกบิดแดง” เป็นต้น ในบริบทของภูมิทัศน์ชุมชนเมือง จุดหมายตาระยะไกล มีความสำคัญมากกว่า

ภาพที่ 2.4 แผนที่จินตภาพเมืองบอสตัน ของ เควิน ลิซซ์
ที่มา : เควิน ลิซซ์ : 1960

ลิซซ์ใช้เมืองบอสตันที่ค่อนข้างมีองค์ประกอบทางจินตภาพที่พอดูได้ว่าชัดเจน กับเมืองนิวเจอร์ซีย์ที่ขึ้นชื่อว่าหลงง่าย ซ้ำซาก และขาดเอกลักษณ์มาใช้เป็นกรณีศึกษา โดยลิซซ์ใช้ทีมวิจัยออกสุ่มตัวอย่างโดยขอให้ประชาชนผู้อยู่อาศัยและผู้มาเยือนเขียนแผนที่ส่วนของเมืองที่วิจัยตามที่นึกภาพในใจได้ พร้อมทั้งข้อคิดเห็น แล้วนำแผนที่ที่เขียนโดยกลุ่มตัวอย่างที่หลากหลายของทั้งสองเมืองมาวิเคราะห์ และทับซ้อนกันได้เป็น “แผนที่จินตภาพของเมือง” ที่แสดงได้ว่าส่วนเมืองส่วนใดของเมือง “มีจินตภาพคลุมเครือไม่ชัดเจน” ส่วนใดที่เด่นชัดดีอยู่แล้ว ทำให้นักวางผังเมือง และรัฐบาลท้องถิ่นตัดสินใจในการจัดงบประมาณปรับปรุงเมืองได้แม่นยำขึ้น แนวคิดและแนวทางของลิซซ์นี้ได้แพร่หลาย และเป็นที่ยอมรับในงานผังเมือง และภูมิสถาปัตยกรรม

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดนี้มาทำการศึกษาองค์ประกอบทางภูมิทัศน์เมือง เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบทางจินตภาพโดยรวมของเมืองที่เป็นจุดเด่น และจุดด้อยของเมือง ซึ่งสามารถนำไปปรับปรุงภูมิทัศน์เมืองขุมนวมต่อไปได้

2.4.1.2. แนวคิดภูมิทัศน์เมืองของกอร์ดอน คูลเลน (Gordon Cullen)

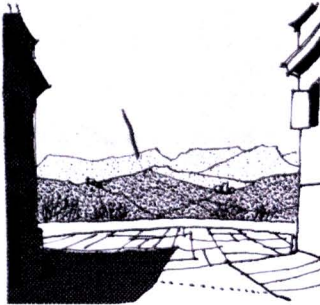
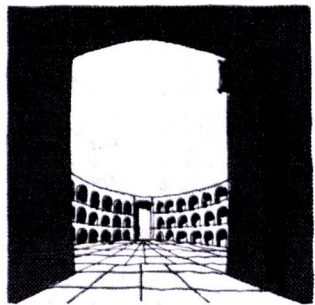
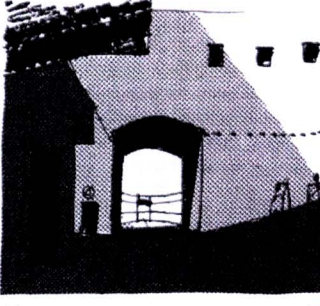
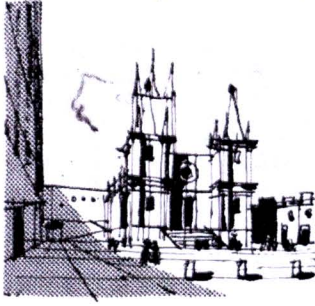
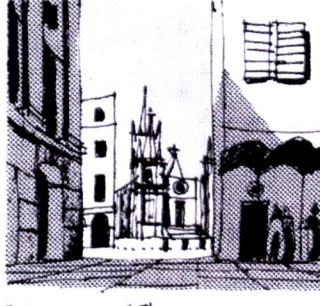
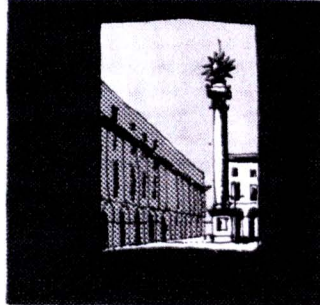
กอร์ดอน คูลเลน (Gordon Cullen : 1961) สถาปนิกผู้ศึกษาภูมิทัศน์เมือง ได้ให้ความหมายภูมิทัศน์เมืองว่า สิ่งแวดล้อมตามเส้นทาง และพื้นที่นอกอาคารที่สามารถมองเห็นและรับรู้ได้ในเมือง ไม่ว่าจะเป็นลักษณะและรูปทรงที่โอบล้อมจุดที่เรายืนอยู่ โดยจะมีการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ภูมิทัศน์เมืองจากการเคลื่อนที่จากจุดหนึ่งไปยังจุดหนึ่งภายในเมือง (Serial Vision) หรือ ศิลปะการสร้างเมืองที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้สายสัมพันธ์ทางสายตาระหว่าง มนุษย์กับสภาพแวดล้อมในเมือง ที่เน้นการรับรู้สภาพแวดล้อมโดยการมองเห็น และการสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมที่ตอบรับและสอดคล้องกับการรับรู้ของผู้คนโดย ผ่านทางการจัดวางองค์ประกอบทางกายภาพในสภาพแวดล้อมของเมือง เป็นศูนย์กลางของกิจกรรมในเมืองและในบางครั้ง จุดสังเกตและจุดศูนย์รวมก็รวมอยู่ในสถานที่เดียวกัน

กอร์ดอน คูลเลน ได้ยกตัวอย่างของการรวมอยู่เป็นกลุ่มของอาคาร และองค์ประกอบอื่นๆ ทำให้เกิดปรากฏการณ์ที่เป็นมากกว่าตัวสถาปัตยกรรม เมื่อมองอาคารต่างๆ มุมมองถูกเปลี่ยนแปลง คือ สิ่งที่เกิดขึ้นอย่างให้ได้ชัด ทำให้เรารู้สึกต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น เราารู้สึกได้ว่า “เราอยู่ในกลุ่มอาคาร” หรือ “เรากำลังอยู่ในอาคาร” ดังนั้นในกลุ่มของอาคารเป็นสิ่งที่ผลของการใช้สอยที่ไม่ใช่สิ่งเหมือนกัน เช่น เรามองที่ตัวอาคารที่เป็นวัด จะเห็นว่า วัดได้ตั้งอยู่ด้านหน้า ที่ทำให้เห็นลักษณะของวัด ขนาด สี และความซับซ้อน นั่นคือสิ่งที่เราเห็น แต่ถ้าเรามองว่าวัดอยู่ท่ามกลางบ้านหลังเล็กๆ หลายหลัง จะเห็นขนาดที่ถูกกำหนดขึ้นจริง และเด่นชัดมากขึ้นโดยการเปรียบเทียบระหว่างขนาดสองขนาด แทนที่ตัวของวัด ความแตกต่างของความหมายระหว่าง ความใหญ่กับการตั้งขึ้น คือ การวัดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเหล่านี้ คือ ศิลปะของความสัมพันธ์ ที่จะเป็นศิลปะของสถาปัตยกรรม เป้าหมายของศิลปะของความสัมพันธ์ คือ การนำองค์ประกอบทั้งหมดนำไปสร้างสรรค์สภาพแวดล้อม ได้แก่ อาคาร ต้นไม้ ธรรมชาติ น้ำ การจราจร โฆษณา เป็นต้น ผสมกับการกวัดแกว่งไปมาจะเป็นสิ่งที่ดำเนินเรื่องราวสำหรับเมือง คือ เรื่องราวที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อม

นอกเหนือจากการมองด้วยสายตาแล้ว ยังมีการทำความเข้าใจกับสภาพแวดล้อม ตัวอย่างเช่น เมื่อเราได้เข้าไปในห้อง ซึ่งมีลมพัดเข้ามาด้านใน ทำให้ผิวหนังมีเสียวเกิดขึ้น ในขณะที่ทำการสนทนากัน จำลองไปที่นาฬิกาเพื่อดูเวลา จะเห็นวอลเปเปอร์ นาฬิกากรอบไม้สีน้ำตาล เหนือหน้าต่างกระจกมีแสงเงาของตาดเป็นจุดพัก ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกทำให้มีสีสันในตัวของมันเอง ดังนั้นนอกเหนือจากการมองแล้ว ยังทำให้เกิดความทรงจำ และประสบการณ์ การตอบสนองของการเคลื่อนไหวภายในซึ่งมีพลังที่จะส่งผลต่อเราชั่วขณะ

กอร์ดอน คูลเลน ได้ทำความเข้าใจเกี่ยวกับ 3 ประเด็น ที่เกิดขึ้นกับภูมิทัศน์เมือง ได้แก่

(1) การให้ความสนใจเกี่ยวกับสายตา ตัวอย่างเช่นเรากำลังเดินในเมือง ซึ่งเป็นที่ที่เป็นถนนที่มุ่งตรงไปสู่ลานกว้าง อีกด้านของถนนนำออกไปสู่ทางโค้งก่อนที่จะถึงอนุสาวรีย์ ไม่ใช่สิ่งที่ผิดปกติ เราเดินไปตามเส้นทางและสิ่งแรกที่เรารู้สึกคือถนน ไปตามทางเลี้ยวก็จะพบกับลานที่เป็นมุมมองใหม่ และพบมุมมองใหม่เมื่อเดินข้ามลาน การเดินออกจากลานเราก็จะเข้าสู่ถนน อีกครั้งกับมุมมองใหม่ที่แสดงให้เห็น ถึงแม้ว่าเราจะเดินอย่างเป็นรูปแบบ สุดท้ายที่ทางโค้งของถนน เราจะพบอนุสาวรีย์ สิ่งที่เกิดขึ้นทั้งหมดนี้ เกิดจากการเดินไปในเมืองอย่างเป็นรูปแบบ จากต่างๆ ของเมืองปรากฏให้เห็นในหลายๆ ลำดับ สิ่งเหล่านี้เราเรียกว่า มุมมองที่ต่อเนื่องกัน

เมื่อเราเดินจากตำแหน่งทางด้านล่างของ
แปลน ไปตามลูกศร ในแต่ละตำแหน่งของ
ลูกศร จะเกิดลำดับของมุมมองให้เห็นตาม
กลุ่มของรูปด้านทางด้านซ้ายซึ่งเรียงลำดับจาก
ซ้ายไปขวา โดยกระบวนการนี้ ทำให้เห็นความ
ขัดแย้งที่มีผลต่อมุมมอง ที่ทำให้แปลนมีชีวิต
(คล้ายๆ กับผู้ขายเปลือยที่กำลังนอนในโบสถ์)
ภาพที่น่าเสนอนี้ไม่ได้มีความสัมพันธ์ภายใน
ตัวมันเอง ; เป็นภาพที่ถูกเลือกเพราะ แปลน
อาคารดูเหมือนจะมีการเปลี่ยนแปลงตลอด
จะเห็นได้ว่า การผันผวนของแนว และการ
เปลี่ยนแปลงในการยื่น หรือการร่นของแปลน
มีความไม่เป็นสัดส่วนเกิดขึ้น ทำให้มีพลังที่จะ
ทำให้เกิดผลกระทบในมิติที่สาม

ภาพที่ 2.5 การเปลี่ยนแปลงมุมมองของภูมิทัศน์ตามแนวคิดของ กอร์ดอน คูลเลน
ที่มา : The Concise of Townscape : 1995

(2) การให้ความสนใจเกี่ยวกับสถานที่ คือการสนใจเกี่ยวกับการกระทำที่เกิดจากตำแหน่งของร่างกายภายใน
สภาพแวดล้อม นี่คือนี่สิ่งที่เกิดขึ้นที่ปรากฏให้เป็น หมายถึงว่า เมื่อเราเข้าไปสู่น้องและเกิดความรู้สึกภายในว่า “เราอยู่ข้าง
นอกห้อง เรากำลังจะเข้าไปในห้อง เราอยู่ในกลางห้อง” ในลำดับที่ได้อธิบายนี้ทำให้เรารับรู้ได้ว่าเราได้บรรลุถึงช่วงเหตุการณ์
จากผลกระทบของ การเปิดเผย และการปิดกั้น เมื่อเราอยู่บนหน้าผ้าที่สูง 500 ฟุต และเราจะรู้สึกได้ในตำแหน่งนั้น การ
อยู่ภายในถ้ำลึกที่จะทำให้รู้สึกถึงการปิดกั้น

เมื่อความรู้สึก และความต่อเนื่องของพฤติกรรมของร่างกายที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ความรู้สึกที่เราอยู่ในสถานที่ต่างๆ เป็นสิ่งที่เราไม่อาจมองข้ามได้ มันกลายเป็นตัวแปรในการออกแบบสภาพแวดล้อม ซึ่งเราสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

(3) การให้ความสนใจเกี่ยวกับองค์ประกอบที่มีอยู่ เป็นการศึกษาองค์ประกอบอื่นๆ ได้แก่ สี พื้นผิว ขนาด รูปแบบ ลักษณะเฉพาะ บุคลิก และความพิเศษ การยอมรับที่ว่าเมืองส่วนใหญ่ต่างอยู่บนพื้นฐานของรากฐานที่มีมานาน องค์ประกอบแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของช่วงเวลาจาก รูปแบบทางสถาปัตยกรรม และการเปลี่ยนแปลงของรูปร่าง หลายเมืองแสดงให้เห็นถึงรูปแบบหลายๆ แบบอยู่ด้วยกัน วัสดุ และขนาด

เมื่อมีการดำรงอยู่ของความรู้สึกถึงภูมิหลัง ทำให้เราเริ่มทำความเข้าใจอีกว่าเราควรจะจัดสิ่งที่ปะปนเหล่านี้ และสร้างสิ่งใหม่ที่ดีขึ้น เราควรสร้างสรรค์เรื่องราวเก่าแก่ที่เกิดขึ้นในเส้นทางกับความสูง รูปแบบ อาคารที่มีอยู่

การยอมรับในกรอบของประเด็นนี้ ทำให้เข้าใจได้ชัดเจนถึงการปะปนขององค์ประกอบต่างๆ เหล่านี้ เราสามารถที่จะรับรู้เกี่ยวกับ ขนาด รูปแบบ พื้นผิว สี ลักษณะเฉพาะ เอกลักษณ์ ความขัดแย้ง ที่ถูกนำมาผสมผสานกัน ดังนั้นการแก้ปัญหาทางด้านสภาพแวดล้อมไม่ได้เป็นเพียงแค่ความกลมกลืนกัน แต่เป็นสิ่งที่สัมพันธ์กันของคำว่า สิ่งนี้ และสิ่งนั้น

งานวิจัยนี้ได้นำเอาแนวคิดทางภูมิทัศน์ของ กอร์ดอน คัลเลน มาทำการวิเคราะห์ภูมิทัศน์เมืองขุนยวม ในส่วนของพื้นที่เฉพาะที่เป็นพื้นที่ต้นแบบที่จะนำเสนอแนวทางในการปรับปรุงภูมิทัศน์เมืองขุนยวม

2.4.2 แนวคิดเมืองน่าอยู่

จากการทบทวนแผนพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับเมืองขุนยวมในส่วนของ แผนยุทธศาสตร์ของเทศบาลตำบลขุนยวม ซึ่งมีแผนยุทธศาสตร์ที่เพิ่มเติมจากประเด็นยุทธศาสตร์ขององค์การบริหารส่วนจังหวัด คือ ประเด็นยุทธศาสตร์เมืองน่าอยู่ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เทศบาลตำบลขุนยวมให้ความสำคัญเกี่ยวกับแนวคิดเมืองน่าอยู่ ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงได้ทำการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจถึงแนวคิดเมืองน่าอยู่ ซึ่งมีเนื้อหาโดยสรุปดังนี้

ก่อนการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 รัฐบาลได้เริ่มให้อำนาจแก่ท้องถิ่น ในการปฏิบัติหน้าที่รองรับภารกิจด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองไว้ในกฎหมายหลายฉบับ เช่น พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 เป็นต้น ประเทศไทยในฐานะประเทศร่วมลงนามแผนปฏิบัติการท้องถิ่นศตวรรษที่ 21 จึงต้องนำกลไกของกฎหมายที่มีอยู่เดิมมาดำเนินการตามแผนปฏิบัติการดังกล่าว รวมทั้งเป้าหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 ก็มุ่งสู่การทำให้เมืองน่าอยู่หรือชุมชนน่าอยู่ นโยบายเมืองน่าอยู่จึงถือเป็นนโยบายของการพัฒนาระดับประเทศ ทั้งนี้ กลไกที่เป็นจุดแข็งขององค์การบริหารปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ กลไกทางด้านผังเมือง ซึ่งพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 ให้อำนาจเจ้าพนักงานท้องถิ่นของท้องถิ่นที่วาง และจัดวางผังเมืองของท้องถิ่นได้ โดยเจ้าพนักงานจะต้องควบคุมการใช้ที่ดินของชุมชนให้เป็นไปตามผังเมืองที่วางไว้ การวางผังเมืองจึงเป็นกรอบในการพัฒนาเมือง เป็นกลไกทางด้านการจัดการลักษณะทางกายภาพของเมือง อันประกอบด้วย การจัดการควบคุมอาคาร ที่ดิน การจัดวางระบบสาธารณูปโภค สิ่งบริการต่างๆ ของเมือง ซึ่งสามารถรองรับต่อจำนวนประชากร และกิจกรรมให้สอยพื้นที่ในเมืองได้อย่างเพียงพอ

เทศบาลถือได้ว่า เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีหน้าที่รับผิดชอบ และจัดบริการขั้นพื้นฐานให้บริการแก่ประชาชน รวมทั้งยังมีหน้าที่ในการจัดการ และรักษาสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นให้มีสภาพ เป็นเมืองน่าอยู่ สมตามสันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย ได้ริเริ่มจัดทำโครงการรณรงค์เทศบาลเมืองน่าอยู่ขึ้น ในปี พ.ศ. 2544 – พ.ศ. 2545 โดยมีเป้าหมายเพื่อรณรงค์ และประชาสัมพันธ์ให้เทศบาลทั่วประเทศ และเมืองพัทยา ซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วน

ท้องถิ่นที่มีความใกล้ชิดกับประชาชน ได้เกิดความตระหนัก และมีความตื่นตัวในการมุ่งมั่นพัฒนาเทศบาลของตนเอง ให้เป็น “เมืองน่าอยู่” ตามเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น โดยใช้แนวทางในการบริหารจัดการเมืองแบบชุมชนมีส่วนร่วม และดำเนินการตามหลักการธรรมาภิบาล รวมทั้งกระตุ้นให้เกิดการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนการสร้างเวทีประชาคม ที่แสดงถึงพลังแห่งการมีส่วนร่วมจากทุกกลุ่มในสังคม

องค์ประกอบของเมืองน่าอยู่ – ชุมชนน่าอยู่ ที่เชื่อมโยงกันในทุกมิติอย่างเป็นองค์รวม และมีชุมชนเข้มแข็งเป็นรากฐานในการพัฒนา ที่จะต้องประกอบด้วย 4 องค์ประกอบสำคัญ (ณพงศ์ นพเกตุ : 2552) อันได้แก่

(1) ความน่าอยู่ มีความหมายครอบคลุมทั้งด้านการมีสภาพแวดล้อมทางกายภาพดี สังคมเข้มแข็ง มีความสงบ สะอาด สะอาด ปลอดภัย มีระเบียบวินัย คนมีคุณภาพชีวิตที่ดี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ดี มีความสุข

(2) การมีภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เกื้อกูลให้ชุมชนเข้มแข็ง มีการสืบทอดรักษา และปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนพัฒนาต่อยอดให้เกิดเทคโนโลยีที่เหมาะสม นำมาใช้ประโยชน์กับการผลิต และวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(3) การมีเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง สมดุล มีภูมิคุ้มกัน สามารถเพิ่มรายได้ และการมีงานทำ ด้วยการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ สามารถเชื่อมโยงสู่ตลาดภายใน และภายนอกประเทศ รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และพัฒนาให้เกิดความเชื่อมโยงชนบทและเมือง

(4) การมีระบบบริหารจัดการที่ดี มีประสิทธิภาพ โปร่งใส เป็นธรรม ตรวจสอบได้ ประชาชน และภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

เครื่องมือที่จะสร้างสรรค์เมืองน่าอยู่ – ชุมชนน่าอยู่ให้เป็นจริงได้ คือ การออกแบบชุมชนเมือง หรือ Urban Design การออกแบบเมืองให้น่าอยู่นั้น ซึ่งมีหลักการครอบคลุม 5 ประการ คือ

- (1) ส่งเสริม และรักษาคุณค่าของสภาพแวดล้อมเดิม
- (2) สร้างสรรค์โครงสร้างและรูปร่างเมืองที่ดี
- (3) สร้างระบบการเดินทางติดต่อที่ดี
- (4) สร้างสรรค์รายละเอียดพื้นที่สาธารณะ – พื้นที่ชุมชนที่น่าอยู่
- (5) การนำแผนผังไปใช้และการติดตามประเมินผล

การออกแบบชุมชนเมืองนั้น เป็นทั้ง “กระบวนการ” คือ การมีส่วนร่วมของประชาชน และประชาคมเพื่อเมืองน่าอยู่ โดยมีสถาปนิกผังเมือง (Urban Architects) เป็นเสมือนเลขานุการผู้สรุป และสังเคราะห์ผล และเป็น “ผลผลิต” ได้แก่ 1) แผนและผัง 2) ข้อกำหนดการออกแบบอาคาร ภูมิทัศน์ พื้นที่สาธารณะ และผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น ป้ายและอุปกรณ์ถนน (Street furniture) โดยสรุป เป็นผลจากการศึกษา วิเคราะห์พฤติกรรมในการใช้พื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่สาธารณะภายนอกของคน ประกอบกับการใช้คุณค่าเฉพาะตัวที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนนั้นๆ เพื่อออกแบบให้เป็นพื้นที่เมืองน่าอยู่ พื้นที่ชุมชนน่าอยู่ สำหรับทุกๆ คน

2.5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเป็นต้นแบบในการจัดทำแผนในการสร้างภูมิทัศน์เมืองขุนยวมให้เกิดผลเป็นรูปธรรมขึ้นมาได้จริงตามผลลัพธ์ของงานวิจัยที่มีมาก่อนหน้านี้พบเห็นได้ จากกรณีศึกษางานวิจัยในการสร้างภูมิทัศน์เมืองในประเทศญี่ปุ่น ซึ่งมีตัวอย่างดังต่อไปนี้

2.5.1 แผนแม่บทการสร้างภูมิทัศน์ในจังหวัดนารา

แผนแม่บทในการสร้างภูมิทัศน์ของจังหวัดนารา เป็นแผนนำร่องเพื่อเสนอนโยบายที่จะนำไปสู่การสร้างภูมิทัศน์ของจังหวัดที่ดี โดยจัดให้อยู่ภายในแผนงานของจังหวัด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จังหวัดที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่โดดเด่น ผลของการศึกษานำไปสู่นโยบายในการสร้างภูมิทัศน์ของจังหวัดได้อย่างเป็นรูปธรรม จึงมีความจำเป็นที่จะต้องวางแผนการดำเนินงานโดยคำนึงถึงความสมดุลของทั้งสองฝ่ายระหว่างฝ่ายอนุรักษ์และฝ่ายพัฒนาไปพร้อมๆ กัน

การสร้างภูมิทัศน์เมืองนาราตามแผนแม่บทนี้ ให้ความสำคัญในประเด็นหลัก 3 ประเด็น ได้แก่ ประเด็นที่ 1 คือ การอนุรักษ์แนวเทือกเขาต่างๆ ประเด็นที่ 2 คือ การให้ความสำคัญ ดูแลรักษาพื้นที่แหล่งน้ำ และประเด็นที่ 3 คือ ให้ความสนใจเรื่องความสอดคล้องของ ภูมิทัศน์ ย่านการค้าและอุตสาหกรรม

จากประเด็นสำคัญในการสร้างภูมิทัศน์ แผนแม่บทจึงได้กำหนดแนวทางเบื้องต้นในการสร้างภูมิทัศน์ของจังหวัดใน 7 ประเภของพื้นที่ ได้แก่ (1) การอนุรักษ์พื้นที่ธรรมชาติและแนวรั้วเทือกเขารอบเมือง เช่น การรักษาแนวทัศนียภาพเทือกเขาให้เป็นภูมิทัศน์ของจังหวัด (2) การอนุรักษ์และสร้างภูมิทัศน์เขตพื้นที่เชิงเขา โดยรักษาอาคารเก่าและกำหนดการสร้างอาคารใหม่ให้กลมกลืนกับพื้นที่ (3) การอนุรักษ์และการสร้างภูมิทัศน์พื้นที่เกษตรกรรม เช่น การกำหนดพื้นที่สีเขียวเพื่อการใช้ชีวิต การสร้างหมู่บ้านเกษตรกรรมใหม่ (4) การดูแลและบำรุงภูมิทัศน์ของพื้นที่แหล่งน้ำ เช่น การบำรุงรักษาเส้นทางไหลของน้ำ พื้นที่รอบๆ แหล่งน้ำ (5) การอนุรักษ์สภาพบ้านเรือนในอดีตและโบราณสถาน เช่น ออกกฎข้อบังคับระเบียบเมืองโบราณ การรักษาสีแนวคลองทางประวัติศาสตร์ (6) การสร้างภูมิทัศน์พื้นที่ใจกลางเมือง ย่านการค้า เช่น จัดเตรียมพื้นที่สาธิตปลูกที่ตีเพิ่มเติมไม้ตามมุมถนน ออกแบบอาคารสิ่งก่อสร้างให้สอดคล้องกับบรรยากาศทางวัฒนธรรมของจังหวัด และ (7) การสร้างภูมิทัศน์พื้นที่ริมสองฝั่งถนน เช่น การสร้างภูมิทัศน์ในพื้นที่ว่างของถนน ปรับปรุงพื้นที่ริมสองฝั่งถนนให้สวยงามสอดคล้องกับประวัติศาสตร์

อย่างไรก็ตามแผนแม่บทเป็นการศึกษาเพื่อเสนอแนวทางในการสร้างภูมิทัศน์เบื้องต้นของเมืองนาราตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2533 ในเวลาต่อมา เมืองนาราได้ทำการทบทวนแผนแม่บท นำไปศึกษาและพัฒนาเป็นโครงการพื้นฐานการสร้างภูมิทัศน์เมืองของเมืองนาราเนื่องจาก มีการขยายขอบเขตของการสร้างภูมิทัศน์เมืองนารา ซึ่งจะอธิบายเนื้อหาของโครงการตามหัวข้อถัดไป(จังหวัดนารา : 2533)

2.5.2 โครงการพื้นฐานการสร้างภูมิทัศน์เมืองของเมืองนารา

หลังจากที่ได้มีการเสนอแนวทางเบื้องต้นเรื่องภูมิทัศน์เมืองของเมืองนารา โดยจัดภูมิทัศน์แยกตามเขตพื้นที่ และแยกตามรูปแบบเป็นหลัก ต่อมาได้มีการกำหนดเขตสร้างภูมิทัศน์เมืองนารา ตลอดจนมีการรวมเขตพื้นที่หมู่บ้าน ตำบลและเมืองเข้าด้วยกัน ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องมีการเสนอแนวทางพื้นฐานในการสร้างภูมิทัศน์ซึ่งได้รวมพื้นที่ของหมู่บ้านเดิม 2 หมู่บ้านเข้าไปด้วย ดังนั้นเมืองนาราจำเป็นต้องปรับการดำเนินการเพื่อการสร้างภูมิทัศน์ที่ดี ให้เข้ากับโครงการใหม่ที่เกี่ยวข้องกัน

จากการเปลี่ยนแปลงค่านิยมของประชาชนซึ่งควบคู่ไปกับการเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้มีการเรียกร้องในเรื่องการสร้างภูมิทัศน์ หรือสิ่งปลูกสร้างริมทางซึ่งมีลักษณะเฉพาะอันงดงาม ในการสนองตอบต่อความเปลี่ยนแปลงสภาพเกี่ยวกับภูมิทัศน์นี้ ประเทศญี่ปุ่นได้มีกฎหมายว่าด้วยเรื่องภูมิทัศน์เป็นกฎหมายโดยรวมเกี่ยวกับเรื่องภูมิทัศน์ขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2547 เพื่อส่งเสริมการสร้างภูมิทัศน์ที่ดีในทุกพื้นที่นับตั้งแต่เมืองใหญ่ไปจนถึงหมู่บ้านเกษตรและประมงรวมถึงการสร้างเมืองอันมีลักษณะเฉพาะให้ปรากฏเป็นจริงขึ้น

เนื้อหาของงานวิจัยประกอบด้วยส่วนหลักๆ 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 คือ การกำหนดลักษณะเฉพาะของพื้นที่ในการสร้างภูมิทัศน์ โดยใช้องค์ประกอบ 3 อย่าง ได้แก่ ภูมิทัศน์ตามธรรมชาติ ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์ และภูมิทัศน์แบบเมือง จากนั้นได้กำหนดลักษณะเฉพาะของพื้นที่เป็น 5 เขต ได้แก่ 1) พื้นที่สีเขียวภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์บริเวณภูเขาอะโอะกะเคชิ และซากปรักหักพังของพระราชวังเฮโจเคียว 2) ภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์ ที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นลักษณะเฉพาะของนารา 3) ภูมิทัศน์อันชุ่มชื้นด้วยสภาพแวดล้อมชนบทและริมฝั่งน้ำ 4) ภูมิทัศน์เขตที่อยู่อาศัยและชุมชน และ 5) ภูมิทัศน์ที่คึกคักมีชีวิตชีวา ณ บริเวณสถานีรถไฟ

ส่วนที่ 2 เป็นส่วนที่ต่อเนื่องจากส่วนแรก งานวิจัยได้เสนอแนวทางเกี่ยวกับการแสดงภูมิทัศน์ของแต่ละลักษณะพื้นที่เฉพาะ ตัวอย่างเช่น พื้นที่สีเขียวภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์บริเวณภูเขาอะโอะกะเคชิ และซากปรักหักพังของพระราชวังเฮโจเคียว ได้เสนอแนวทางโดยการสร้างเสริมเขตสีเขียว ทำการอนุรักษ์แนวเขาที่มีป่าไม้อุดมสมบูรณ์, บูรณะซากปรักหักพังของพระราชวังเฮโจเคียว เป็นต้น

ส่วนที่ 3 เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การสร้างภูมิทัศน์มีประสิทธิภาพ คือ การสร้างมาตรการสร้างภูมิทัศน์ให้เป็นรูปธรรม โดยนำเสนอมาตรการสนับสนุนต่างๆ เช่น บทบาทของแต่ละฝ่าย กฎระเบียบ ระบบการดำเนินงาน รวมถึงระบบสนับสนุนมาตรการดังกล่าว ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาในการสร้างภูมิทัศน์ด้วยความร่วมมือของประชาชน ผู้ประกอบการ และภาครัฐ โดยอิงจากสองส่วนแรกที่ได้อธิบายมา

จากเนื้อหาของโครงการวิจัยที่ได้อธิบายมา จุดเด่นของโครงการวิจัยนี้คือ การสร้างเกณฑ์ในการกำหนดเขตลักษณะพื้นที่เฉพาะ และการกำหนดมาตรการในการสร้างภูมิทัศน์ทางด้านต่างๆ ซึ่งในการวิจัยเพื่อหาแนวทางปรับปรุงภูมิทัศน์เมืองขุนยวม จะนำตัวอย่างของการกำหนดประเด็นและการกำหนดมาตรการมาประยุกต์เพื่อนำเสนอในงานวิจัยต่อไป(จังหวัดนารา : 2549)

2.5.3 การสร้างภูมิทัศน์เมืองคะชิฮะระ

เมืองคะชิฮะระเป็นเมืองที่มีความสำคัญอย่างมากในประเทศญี่ปุ่น เป็นเมืองที่มีสิ่งปลูกสร้างโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ อาคารบ้านเรือนภายในเมืองมีการดำเนินชีวิตสืบเนื่องต่อกันมา ซึ่งปัจจุบันได้มีการสร้างภูมิทัศน์ที่มีลักษณะเฉพาะของเมือง

เมืองคะชิฮะระในปัจจุบันได้ผสมผสานองค์ประกอบทางภูมิทัศน์อันหลากหลาย อาทิเช่น เขตเมืองที่ดำเนินธุรกิจการพาณิชย์แบบสมัยใหม่ ชุมชนหมู่บ้านกับพื้นที่เกษตรกรรมอันกว้างใหญ่ สภาพแวดล้อมเชิงธรรมชาติ ด้วยเหตุนี้เพื่อการอนุรักษ์และปรับปรุงภูมิทัศน์ของเมืองคะชิฮะระอันงดงามที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ รวมถึงการสร้างภูมิทัศน์ให้คงไว้สืบไปถึงรุ่นลูกหลาน ตลอดจนการสร้างความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมเชิงประวัติศาสตร์ และธรรมชาติ จึงได้มีการบัญญัติ “เทศบัญญัติว่าด้วยภูมิทัศน์เมืองคะชิฮะระ” และ “โครงการภูมิทัศน์เมืองคะชิฮะระ” ขึ้นตามกฎหมายว่าด้วยภูมิทัศน์ โดยอิงจากแนวคิด “แนวทางการสร้างภูมิทัศน์เมืองคะชิฮะระ” ซึ่งได้จัดทำขึ้นในปี พ.ศ. 2545(จังหวัดคะชิฮะระ : 2545)

ในงานวิจัยนี้มีการนำเสนอเนื้อหาที่สำคัญสองส่วน คือ ส่วนแรก ได้แก่ การอธิบายเนื้อหาเกี่ยวกับการแบ่งเขตพื้นที่ภูมิทัศน์ และส่วนที่สอง ได้แก่ เนื้อหาของเทศบัญญัติเกี่ยวกับภูมิทัศน์เมืองคะชิยะระ

การนำเสนองานวิจัยในส่วนแรก เป็นการกำหนดพื้นที่ภูมิทัศน์ โดยได้กำหนดพื้นที่ภูมิทัศน์ออกเป็น 5 พื้นที่ ได้แก่

ตารางที่ 2.1 การแบ่งเขตพื้นที่ภูมิทัศน์ของเมืองคะชิยะระ
ที่มา : โครงการสร้างภูมิทัศน์เมืองคะชิยะระ : 2545.

ชื่อพื้นที่	สภาพทั่วไปของพื้นที่
พื้นที่อนุรักษ์บรรยากาศ และทัศนียภาพทางธรรมชาติ	เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะสำคัญเป็นสภาพภูมิทัศน์ธรรมชาติ เช่นลักษณะที่เป็นเนินเขาและไร่นาตามเขตชานเมือง และพื้นที่ที่มีการสร้างบรรยากาศเชิงประวัติศาสตร์
พื้นที่ที่เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยโดยเฉพาะ	เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะสำคัญเป็นสิ่งแวดล้อมสำหรับการดำรงชีวิตและแหล่งที่อยู่อาศัย เช่น แหล่งที่อยู่อาศัยในแบบของโครงการ
พื้นที่ที่เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยและชนบท	เป็นพื้นที่ที่เคยเป็นเขตชนบทซึ่งพัฒนาเป็นเมือง เป็นพื้นที่ที่มีอาคารสิ่งปลูกสร้างปะปนกันหลายยุคสมัย เช่น จากชุมชนหมู่บ้านเกษตรดั้งเดิม
พื้นที่ที่เป็นเขตเมือง เลียบถนนสองข้างทาง	เป็นที่ตั้งศูนย์อุตสาหกรรม การบริการ การพาณิชย์ขนาดใหญ่ และมีความเป็นไปได้สูงที่ผู้คนจำนวนมากให้ความสนใจในฐานะเป็นศูนย์กลางการคมนาคมทางรถ
พื้นที่ที่เป็นแหล่งดำเนินการธุรกิจการพาณิชย์	เป็นที่ตั้งของสถานที่ดำเนินการธุรกิจการพาณิชย์ ซึ่งเป็นชุมทางหลักในการคมนาคม เช่น จุดเชื่อมต่อถนนสายหลักและสถานีรถไฟสำคัญ

การนำเสนองานวิจัยการสร้างภูมิทัศน์เมืองคะชิยะระในส่วนที่สอง เป็นเนื้อหาของเทศบัญญัติเกี่ยวกับภูมิทัศน์ ที่อธิบายถึงการกำหนดมาตรฐานและนโยบายของแต่ละเขตพื้นที่ภูมิทัศน์ ยกตัวอย่างเช่น เขตภูมิทัศน์ที่เป็นพื้นที่อนุรักษ์บรรยากาศและทัศนียภาพ ในเบื้องต้นมีการกำหนดองค์ประกอบในพื้นที่และนโยบาย(ตารางที่ 2.2) นอกจากนี้ได้มีการกำหนดมาตรฐานการสร้างภูมิทัศน์ (ตารางที่ 2.3) ที่เป็นกรอบที่ชัดเจนสร้างความเข้าใจให้แก่ประชาชนทั่วไปได้เข้าใจในการดำเนินการสร้างสิ่งต่างๆ ที่มีผลต่อภูมิทัศน์

ตารางที่ 2.2 ตัวอย่างการกำหนดองค์ประกอบในพื้นที่และนโยบาย ในเขตภูมิทัศน์ที่เป็นพื้นที่อนุรักษ์บรรยากาศและทัศนียภาพ
ที่มา : โครงการสร้างภูมิทัศน์เมืองคะซึยะระ : 2545.

องค์ประกอบภูมิทัศน์ในพื้นที่	นโยบายการสร้างภูมิทัศน์ในแต่ละองค์ประกอบภูมิทัศน์
ภูเขา	ดำเนินการ “อนุรักษ์ภูมิทัศน์ที่สร้างขึ้นจากเนินเขาและป่าไม้อันมีภูเขาคะฮิบุคิยามะเป็นเทือกเขาหลักและเหล่าสุสานนิกะวะเซ็นซึกะเป็นศูนย์กลาง” ซึ่งระบุไว้ใน “เทศบัญญัติว่าด้วยการอนุรักษ์มีสภาพแวดล้อมธรรมชาติเมืองนารา”
สถานที่ที่มีชื่อเสียง ภูเขาเยมะโตะ 3 ลูก	ดำเนินการสร้างภูมิทัศน์ เช่น ทางเท้าในป่า การดูแลรักษาต้นไม้ เพื่อรักษาสภาพภูเขาอันมีชื่อเสียงซึ่งเป็นที่คุ้นเคยมาตั้งแต่โบราณ โดยเน้นนโยบายการอนุรักษ์บรรยากาศในเขตสร้างบรรยากาศแต่ละประเภท
ชนบท	ดำเนินการสร้างและรักษาสภาพแวดล้อมเชิงเกษตร เพื่อรักษาภูมิทัศน์ชนบทอันสวยงาม สำหรับการเปลี่ยนแปลงรูปร่างลักษณะที่ดิน หรือการดำเนินการก่อสร้างในพื้นที่ชนบทให้คำนึงถึงการออกแบบที่ไม่สะดุดตาหรือปรับภูมิทัศน์ด้วยต้นไม้ให้มีพื้นที่สีเขียว
ซากโบราณสถานพิเศษฟูจิระะระเคคิ	อนุรักษ์ภูมิทัศน์ธรรมชาติให้เป็นพื้นที่สัญลักษณ์ในการชมทัศนียภาพภูเขาเยมะโตะ 3 ลูกอันมีชื่อเสียง นอกจากนี้ในการดูแลรักษาซากโบราณสถานจะทำการสร้างภูมิทัศน์ให้กลมกลืนกับภูมิทัศน์ชนบทโดยรอบ
หมู่บ้านเชิงประวัติศาสตร์	ทำการอนุรักษ์ภูมิทัศน์หมู่บ้านเชิงประวัติศาสตร์ดั้งเดิม โดยเฉพาะหมู่บ้านที่ล้อมรอบด้วยชนบท สามารถชมทัศนียภาพอย่างเป็นเอกภาพได้จากระยะไกลนั้นมีอยู่เป็นจำนวนมาก จึงต้องทำการรักษารูปลักษณ์อันสวยงามของหมู่บ้านไว้ อาทิ เช่น การใช้รั้วหิน รั้วต้นไม้ หลังคาเรียงรายกัน เป็นต้น
แหล่งที่อยู่อาศัยตามโครงการ	ทำการรักษาภูมิทัศน์เขตที่อยู่อาศัยอันร่มรื่นด้วยการดูแลรักษาต้นไม้หรือรั้วต้นไม้ในพื้นที่เท่าที่สามารถจะทำได้เนื่องจากเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยตามโครงการซึ่งอยู่ติดกับภูเขามินาซึยามะ อันมีชื่อเสียงแห่งหนึ่ง
พื้นที่สีเขียวและสวนสาธารณะขนาดใหญ่ในเมือง	มีเป้าหมายในการปรับปรุงพื้นที่ว่างให้เป็นเอกภาพกับภูมิทัศน์ธรรมชาติโดยรอบซึ่งประชาชนสามารถพักผ่อนหย่อนใจได้ ในการก่อสร้างต่างๆ ให้ทำการออกแบบและกำหนดทำเลโดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมธรรมชาติโดยรอบ

ตารางที่ 2.3 ตัวอย่างมาตรฐาน การสร้างภูมิทัศน์ ในเขตภูมิทัศน์ที่เป็นพื้นที่อนุรักษ์บรรยากาศและทัศนียภาพ
ที่มา : โครงการสร้างภูมิทัศน์เมืองสระบุรี : 2545.

หัวข้อที่จำกัด	เป้าหมายดำเนินการ*				มาตรฐาน	มาตรการทดแทนและกรณียกเว้น
	1	2	3	4		
ระดับและรูปแบบ	0	0			-จัดระดับและรูปแบบซึ่งรักษา ความเป็นเอกภาพและความ ต่อเนื่องกับเงื่อนไขธรรมชาติ ภูมิ ประเทศโดยรอบ และพื้นที่ที่อยู่ ติดกัน	
ความสูง(เฉพาะ สิ่งก่อสร้างเท่านั้น ใน พื้นที่ที่ไม่มีการจำกัด ความสูงอยู่ก่อน(เช่น เขตสร้างบรรยากาศ เขตอนุรักษ์ภูมิทัศน์ เขตจำกัดความสูง เป็นต้น	0				-สำหรับพื้นที่การควบคุมพัฒนา เมือง(ยกเว้นเขตอนุรักษ์ภูมิทัศน์ และเขตสร้างบรรยากาศ) ให้มี ความสูงไม่เกิน 15 เมตร (แต่ สำหรับหลังคาลาดเอียงแบบ เพิ่มความแข็งแรง(ความสูงของ ชายคา ไม่เกิน 12 เมตร)	
หลังคา(เฉพาะ สิ่งก่อสร้าง)	0				-ให้ใช้สีอ่อนหรือไม่มีสีส้น(ไม่ จำกัดระดับความสว่าง) -หลังคาลาดเอียงหรือลักษณะ หลังคาประเภทเดียวกัน	-ในกรณีที่เป็นการออกแบบและเป็นวัสดุเชิง ประวัติศาสตร์ซึ่งอยู่ในพื้นที่ (เช่น กระเบื้อง oxidized silver มุงด้วยฟางแห้ง) ก็สามารถ ยอมรับได้ -วัสดุ เช่น คอนกรีต โลหะ แก้ว ฯลฯ จำกัดการ ใช้เฉพาะที่ไม่มีสีส้น สำหรับการออกแบบความ คงทน การส่งผลกระทบต่อสภาพโดยรอบนั้น เมื่อพิจารณาแล้วว่าไม่เกิดปัญหาก็คือสามารถ ยอมรับได้
ผนังภายนอกและสี	0	0			-ให้ใช้สีอ่อนโทนเย็นเป็นโทนสี หลัก(พื้นที่เป้าหมายในแต่ละ ด้านมากกว่า 2 ใน 3)	
อุปกรณ์ภายนอก อาคาร	0	0			-ปรับภูมิทัศน์โดยการติดตั้ง อุปกรณ์ภายนอกอาคาร และ บันไดภายนอกให้มองเห็นได้ ยากจากพื้นที่สาธารณะ เช่น ลานสาธารณะ และถนน	
การถอยร่นผนัง	0	0			-ถอยร่นผนังตามข้อบังคับ ความ ต่อเนื่องของถนน และพื้นที่ที่อยู่ ติดกัน -กรณีที่ไม่มียะระถอยร่นจาก ถนนที่ควรใช้เป็นเกณฑ์อ้างอิงใน บริเวณข้างเคียง ก็ให้ทำการถอย ร่นผนังเพื่อเว้นระยะจากถนนให้ เพียงพอ	-สำหรับระดับและการใช้สอยของอาคารนั้น เมืองจัดแนวเส้นผนังทั้งหมดของสิ่งก่อสร้างแล้ว ก่อให้เกิดความรู้สึกอัดอัดมากเกินไป ให้ พิจารณาแนวทางถอยร่นสิ่งก่อสร้างไปพร้อมกับ การรักษาความต่อเนื่องของแนวเส้นผนังด้วย กำแพง ร้วหรือการปลูกต้นไม้ หรือวิธีจัดแนวเส้น ผนังส่วนชั้นล่าง และถอยร่นผนังส่วนชั้นบน
* 1 การก่อสร้างสิ่งก่อสร้าง 2 การก่อสร้างสิ่งประดิษฐ์ 3 การดำเนินการพัฒนาพื้นที่ 4 การทับถมของวัตถุอื่นๆ						

จากเนื้อหาของงานวิจัยโครงการสร้างภูมิทัศน์เมืองคะชีชะระ จุดเด่นของงานวิจัยนี้คือ การการนำเสนอเกี่ยวกับรายละเอียดของการจัดการให้เป็นไปตามนโยบายและมาตรฐานที่ได้กำหนดไว้ โดยงานวิจัยนี้ได้พยายามสร้างความเข้าใจของการดำเนินงานให้แก่ ผู้ที่จะทำการก่อสร้างอาคาร สิ่งประดิษฐ์ โดยมีตัวอย่างให้เป็นแนวทาง และระบบการตรวจสอบอย่างเป็นขั้นเป็นตอนทีละเอียด ทำให้การดำเนินตามแผนการสร้างภูมิทัศน์ที่ได้วางไว้มีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผล ซึ่งจุดเด่นของงานวิจัยนี้ จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในงานวิจัยเพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงภูมิทัศน์เมืองชุนยวม ในส่วนที่เป็นข้อเสนอแนะในการจัดการให้เป็นไปตามแนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์เมืองต่อไป

จากการทบทวนวรรณกรรมทั้ง 3 ส่วนนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ที่จะนำผลการศึกษาเนื้อหาในบทนี้มาใช้ในงานวิจัย คือ ในส่วนแรก เกี่ยวกับความเป็นมาของเมือง ผู้วิจัยนำข้อมูลนี้เพื่อหาความเชื่อมโยงกับสภาพพื้นที่ศึกษาปัจจุบัน ในส่วนที่ 2 เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของเมือง เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพของเมืองโดยรวม ระบบการทำงานในการจัดการเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของเมือง ในส่วนที่ 3 เกี่ยวกับแผนพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับเมืองชุนยวม เพื่อศึกษาแผนพัฒนาที่มีความเชื่อมโยงกับภูมิทัศน์เมืองชุนยวม การดำเนินการของเมืองที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบทางกายภาพของเมือง ส่วนที่ 4 เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี เพื่อนำมาใช้ในงานวิจัยนี้ คือ แนวคิดเกี่ยวกับภูมิทัศน์เมืองโดยเฉพาะทฤษฎีจินตภาพของเมือง เป็นแนวคิดที่จะนำมาใช้กับเมืองชุนยวมเพื่อสร้างจินตภาพโดยรวมของเมืองชุนยวม, แนวคิดภูมิทัศน์เมืองของ กอร์ดอน คัลเลน นำมาใช้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการรับรู้ของภูมิทัศน์เมืองที่เกิดขึ้นภายในเมืองชุนยวม และแนวคิดเมืองน่าอยู่ เป็นแนวคิดที่เทศบาลปรับใช้เป็นกิจกรรมของเมืองซึ่งสามารถนำมาเชื่อมโยงกับแนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์เมืองชุนยวมได้ และส่วนที่ 5 งานวิจัย และโครงการที่เกี่ยวข้อง ได้ทำการศึกษาเพื่อเป็นแบบอย่างในการกำหนดพื้นที่เฉพาะของเมืองชุนยวม เพื่อเป็นพื้นที่ต้นแบบในการเสนอแนวทางในการปรับปรุงภูมิทัศน์เมืองชุนยวมต่อไป

